

“לו רק היית קצת פחות המורה שלי”: על חברות מורים-תלמידים בפייסבוק

תקציר: חברות מורים ותלמידים בפייסבוק וברשתות חברתיות היא נושא חם במערכת החינוך, והדיונים בו מתמקדים ברווח ובסכנות, בסוגיות של אתיקה מקצועית וגם בתרומה להוראה. המאמר שלפניכם הוא מאמר עמדה המגובה במחקר אמפירי. המחקר העדכני נערך בקרב פרחי הוראה, ומטרתו הייתה לבחון את עמדתם של פרחי הוראה כלפי חברות בין מורים לתלמידים בפייסבוק, ולחקור את תפיסתם את תפקיד המורה ומהות החינוך במאה ה-21 בהקשר של שימוש בפייסבוק ובטכנולוגיות בהוראה. כלי המחקר היה ניתוח תוכן של רב-שיח שהתנהל בפורום באתר של קורס אקדמי. ממצאי המחקר העלו כי דעות פרחי ההוראה בנושא חברות מורים ותלמידים ברשת חלוקות. בין טיעוני המתנגדים הועלה החשש מפגיעה בפרטיות, והודגשו שאלת האחריות של מורה ברשת חברתית ושאלת הגבולות ביחסי מורה-תלמיד. נמצא שפרחי ההוראה מודעים לצורך בשינוי שיטות ההוראה ובהתאמת ההוראה לעידן הידע הנגיש באינטרנט הפתוח במאה ה-21, וחלקם אף נכונים להשתמש לצורך כך בפייסבוק במגבלות מסוימות. עם זאת, רוח החינוך היא העיקר בעיניהם, והכוונה לבסיס הערכי, לטיפוח יחסי אנוש, לחיבור הלומדים לטבע ולסביבה באמצעות למידת חקר, חיפוש מהות וערכים, הצבת מטרות, ומעל הכול היות המורה דמות משמעותית ובעלת השראה הנמצאת מעבר לטכנולוגיות.

מילות מפתח: פייסבוק, חברות מורה-תלמיד, מהות החינוך, טכנולוגיות בהוראה.

רקע

מדיניות משרד החינוך בנושא יחסי מורים-תלמידים ברשתות חברתיות בישראל ובארצות הברית

שלטונות החינוך בעולם מביעים דאגה מהשלכות שליליות של יחסי מורים-תלמידים ברשתות החברתיות על הנעשה בכתי הספר. בשנים האחרונות ניסו יוזמות תחוקתיות ומינהליות בעולם המערבי להגביל את השימוש ברשתות חברתיות בין מורים לתלמידים. הדעות בין אנשי החינוך עצמם חלוקות בנושא (Estrada, 2010). חלקם טוענים ששימוש נכון ברשתות חברתיות מקדם למידה, ואחרים טוענים שהגבלת המורים בשימוש ברשתות חברתיות היא פגיעה בזכות הבסיסית של חופש הביטוי והדיבור (Public Employee First Amendment Right). מדינת מיסורי

היא היום המדינה היחידה בארצות הברית שיש בה חוק שתחולתו 1 בינואר 2009, המפקח על תקשורת מורים-תלמידים ברשתות החברתיות. החוק מחייב כל בית ספר להוציא מסמך כתוב בנושא תקשורת מורים-תלמידים ולהידרש לשימוש במסרונים וברשתות חברתיות למטרות הוראה ולמטרות פרטיות. **בקליפורניה** נרשמה הצעה ליוזמת חקיקה האוסרת על מורים בבתי ספר יסודיים לתקשר עם תלמידיהם ברשתות חברתיות. ההצעה אוסרת על מורים על שימוש באתרים שאינם ממומנים בכספי המחוז וכן על שימוש באתרי אינטרנט פתוחים. ההצעה מבקשת להגן על תלמידים מחשיפה לסכנות ברשת, ועם זאת לאפשר למורים לתקשר עם אנשים אחרים ברשת בדרך שלא תפגע בתדמיתם ובחובתם המקצועית. לדעת אסטרדה (שם), החוק במיסורי פוגע בזכות הבסיסית של המורים לחופש הביטוי ואילו הצעת החוק של קליפורניה אינה פוגעת בה, אלא מתעלת אותה לאתרים שאינם בשימוש התלמידים. דוגמה נוספת אפשר לראות במחוז אלמברוק במדינת **ויסקונסין**, שם נאסר בתכלית האיסור על כל תקשורת בין מורה לתלמיד שאינה באמצעים הממומנים בכספי המחוז. גם ב**לואיזיאנה** נקבעה "מדיניות תקשורת אלקטרונית בין איש סגל ובין תלמיד" (Louisiana Legislative Session, 2009), ולפיה התקשורת המאושרת בין מורים לתלמידים היא דוא"ל, אתר בית ספרי או כל אתר שיאשר בית הספר מראש ורק למטרת שירות חינוכי. כמה מדינות אחרות, כמו פלורידה, קולורדו, טנסי ומסצ'וסטס, השעו או פיטרו מורים בשל התכנים שהפיצו בפרופיל האישי שלהם ברשת מייספייס. מורה לחינוך מיוחד, למשל, ננזפה כאשר כתבה לתלמיד "אתה מפגר, אך אני אוהבת אותך", וגנת פוטרה לאחר שהעלתה סרט פורנוגרפי לפרופיל שלה בפייסבוק. **בישראל** נעשה ניסיון ראשון להסדיר סוגיה זו באמצעות חוזר מנכ"ל משנת 2011 (משרד החינוך, 2011). המדיניות המוצגת בחוזר זה היא של הגבלה וצמצום של התקשורת בנושאים אישיים בין מורה לתלמידים ולהורים ברשת, וניתוב לנשאים חינוכיים של הוראה ולמידה. יש הבחנה בין שימוש באתרים בית ספריים ורשתות חינוכיות לצורכי למידה והוראה ובין שימוש ברשתות חברתיות לצורכי תקשורת אישית. על המורה חל איסור ליזום או לאשר חברות ברשת חברתית עם תלמידים או הורים, ונדרש ממנו להפעיל שיקול דעת בנוגע למידע שהוא מפרסם על עצמו. נוסף על כך, עליו להעביר כל תקשורת שיוזם הורה או תלמיד לערוץ אחר, למשל לאתר בית הספר. הסדרת ההתנהלות ברשת אמורה לתת מענה לבעיות אלו כמו יחסים שאינם מושתתים על רקע מקצועי, או הרגשת קיפוח בשל התייחסות לתלמיד זה יותר מאשר לתלמיד אחר ברשת, ובדרך זו להחזיר את היחסים להקשר הטבעי שלהם – הוראה ולמידה.

מדיניות זו נתקלת בהתנגדויות של גורמים הרואים בהדרת המורים מתקשורת אינטרנטית עם תלמידיהם החמצה גדולה ביחסיהם עם התלמידים, וממילא גם בתפקוד הלימודי שלהם. דוד גולנור, סגן מנהל תיכון רנה קסין בירושלים, למשל, מוביל עצומה נגד ההנחיות האלו.

העצומה מתבססת על ההשקפה שבמרחב אינטרנטי שיש בו מבוגר אחראי רמת האלימות תרד, "בדיוק כמו החצרות האחוריות של בית הספר או הגנים הציבוריים בשעות הערב". לטענת המתנגדים, מורים עלולים להעדיף שלא "לראות" את הדברים, משום שיחששו לשאת באחריות לבדם. לכן יש לסייע להם "להפנות את אלומת האור למקום בו נמצאים הילדים" (מגן, 2012). ארגוני המורים, לעומת זאת, מברכים על ההנחיות שפרסם משרד החינוך מאחר שהם רואים בפייסבוק "כלי נוסף להטרדת מורים", וקובעים כי רוב המורים שקיימו קשרים עם תלמידיהם בפייסבוק נחלו בסופו של דבר אכזבה. בניגוד להנחיות משרד החינוך, ברשת "אורט" הבינו שאי אפשר להתעלם מהרשתות החברתיות, ובחרו בדרך של הטמעה של שימוש נכון ברשת מבלי לאסור על תקשורת בין מורים לתלמידים גם ברשתות חברתיות, אך קבעו חוקים ונהלים ברורים.

תפיסת תפקיד המורה בעידן הדיגיטלי

מחויבותו של המורה לכללי מוסר ולהתנהגות אתית הן בסיס לעבודתו. אכן, קשה לחשוב על מקצוע אשר הפתגם "נאה דורש נאה מקיים" נכון בנוגע אליו יותר ממקצוע ההוראה. המורה נתפס מאז ומעולם כאדם מוסרי וכמחנך בעל ערכים לא פחות מאשר כבעל ידע וכישורי הוראה. בעידן הגלובליזציה נוספה לתפיסה זו גם דרישה ליכולת הכלה פלורליסטית ופתיחות למגוון דעות והכרה בשונות כערך. עם זאת, בתי הספר הם מוסדות ממלכתיים המייצגים את הערכים החברתיים המקובלים. הדמות הבולטת ביותר בהיסטוריה של מחנך בעל מידות מוסר היא יאנוש קורצ'אק, רופא ילדים, סופר ומחנך אשר העדיף ללכת אל מותו עם הילדים מבית היתומים היהודי שניהל בשעה שיכול היה להציל את חייו. הנכונות לוותר על החיים למען תלמידיו היא אולי דוגמה מוסרית בלתי נתפסת, אולם מוסריותו של יאנוש קורצ'אק באה לידי ביטוי גם במעשים אחרים בתחום החינוך, למשל כתיבת האמנה הראשונה של זכויות הילד והעיסוק בערכים של אנושיות בתקופה שבה זו התנפצה לרסיסים. האם חל שינוי באופן שבו נתפס תפקיד המורה מבחינה מוסרית בעידן הטכנולוגי? בעניין זה שוררת הסכמה בקרב חוקרים כי מורה אתי הוא קודם כול אדם אתי אשר חלים עליו כללי מוסר אנושיים שאותם הוא מיישם גם בתור איש מקצוע (Bricker, 1993; Campbell, 2003).

עם זאת, אין לשכוח שחלק מהשינויים שעוברת מערכת החינוך בישראל ובעולם קשורים לשינויים בתפיסת התפקיד של המורה. מקורות המידע הפתוחים בעידן האינטרנט ונגישותם של התלמידים למידע זה הופכים את המורה מאוצר הידע הראשי, שתפקידו להקנות ידע, למנהל הלמידה, שתפקידו לאפשר למידה, לארגן סביבה לימודית העונה על צרכי לומדים שונים, ולפקח על תהליך הלמידה. סטימסון ומילטר הגדירו את השינוי בתפקיד המורה מ-sage on stage ל-guide by the side (Stinson & Milter, 1996: 40). מטבע הדברים

המורים נדרשים לאוריינות טכנולוגית ולהוראה מקוונת, ומכאן הקפיצה לקשר חברתי ברשתות חברתיות נראית אולי טבעית.

ידוע כי גורמים רבים מעצבים את אישיות התלמיד ודמות המורה היא אחד מהם. רותם ואבני (2010) מסתמכים על תאוריית ההתקשרות, שלפיה ילד זקוק ליחסים משמעותיים עם מבוגר אחד לפחות כדי לפתח יחסים חברתיים תקינים בהמשך חייו, ונוכחות המורה ברשת החברתית עשויה לספק לו את הקשר הרגשי המשמעותי הדרוש להתפתחותו. הנחת היסוד של הכותבים, שקשר עם מבוגר משמעותי במרחב מקוון יכול לספק את הצרכים ההתפתחותיים-הרגשיים של ילד אינה ברורה דייה, שכן לא ברור עד כמה תחושות ורגשות יכולים להיות מיוצגים בעילות במרחב האינטרנטי. הכותבים (שם) מונים את היתרונות של הקשר מורה-תלמיד ברשתות חברתיות, למשל: יצירת אמון ופתיחות, חשיפה לעולם התלמיד, הרחבת הלמידה והעלאת קרנו של המורה בעיני תלמידים והורים. אין עוררין בנוגע לתרומת הקשר האישי בין מורה לתלמידו לתהליך הלמידה והצמיחה האישי, אך יש להביא בחשבון שהמציאות הווירטואלית יוצרת מצבים לא פשוטים אשר עלולים להשתית את היחסים בין המורה לתלמידו על קשר חסר גבולות מבחינת זמן ומקום, ועשוי אף לפגוע במערך הרגשי של התלמיד.

המורה במרחב המקוון: סוגיות הזהות והפרטיות

חלק ממחויבותו המוסרית של מורה כאדם וכאיש מקצוע קשורה גם לזהות הדיגיטלית של המורה ולערכים שהיא משקפת. הדילמה האתית, הנובעת מפערים בין התנהגות המורה בכיתה ובבית הספר ובין התנהגותו בחייו הפרטיים, עשויה להתקיים גם ברשת כשיש סתירה בין זהותו כמורה בכיתה ובין זהותו השונה לחלוטין ברשת. אם יש פערים היוצרים סתירות בין שתי הזהויות עשויים לצוץ קשיים בתפקודו המקצועי של המורה. לצורך ההדגמה נביא שני מקרים קיצוניים: איש לא יעלה על דעתו שאדם יכול לשמש בשעות הבוקר מורה ומחנך ובשעות הערב בלדר סמים, שכן האמת המוסרית שלו כמחנך תתנגש עם היותו בלדר סמים, ואין צורך להרחיב את הדיבור על כך. באותו אופן אין להעלות על הדעת שמורה המשמש כמחנך בכיתה יתפקד ברשת כפדופיל. ברשת הקביעה הזאת אף החלטית יותר בשל האפשרות להשתמש בה בזהויות בדויות ובשל הפתיחות הגאוגרפית שלה.

נושא הזהות הדיגיטלית של המורה קשור גם לנושא **השמירה על הפרטיות**. רותם ואבני (2010) ממליצים לנקוט צעדים לשמירה על הפרטיות ברשת ולפתח מודעות כלפי מידת הפרטיות הראויה למורים. הם מדברים על טשטוש זהויות עד כדי כך שייתכן שהמושג "זהות פרטית" אינו קיים באופן מובחן מזהות מקצועית או אחרת ברשת, מעצם היות הרשת ישות פתוחה המאפשרת מעבר מידע אף מבלי שמתכוונים לכך. על המורה להפעיל שיקול דעת משום שזהותו ברשת קודם כול מקצועית ורק אחר כך פרטית, ויש לתת את הדעת על כך. דוגמה לכך

הועלתה בכתבה של ערוץ 2 (חדשות ערוץ 2, 2010): תלמידי כיתה ו' מצאו תמונות עירום שהעלתה מורתם לראש ללא כל קשר לעבודתה. פולר (Faller, 2011) מדווחת על דוגמה נוספת מבריטניה: שש מורות מבית ספר יסודי חגגו במסיבת רווקות והעלו תמונות לא ראויות לראש חברתית מבלי להגדירן כפרטיות. הדבר עורר מהומה ואי נוחות בבית הספר. בשל ריבוי מקרים מסוג זה נפתח האתר badbadteacher.com, אשר מדווח על מקרים מסוג זה (Simon, 2008). בעניין ניהול הפרטיות של המורה מצינים מקברייד וואל (McBride & Wahl, 2005) שהמורה הוא שחקן חברתי בהקשר החינוכי, וככזה עליו לווסת ולנהל את הפרטיות שלו.

יחסי מורה-תלמיד בעידן הדיגיטלי

הקושי בשמירה על הזהות הפרטית של המורה בעידן הדיגיטלי מתבטא גם בהגדרת היחסים בין המורה לתלמידיו. בעבר התהוו יחסיהם בין כותלי בית הספר או בפעילויות חינוכיות מחוצה לו כגון טיולים, אך היו להם גבולות ברורים, ואילו בעידן הנוכחי, כשהמרחב הווירטואלי מאכלס תלמידים ומבוגרים כאחד ברשתות החברתיות, טושטשו גבולות היחסים והדבר מציב קשיים אתיים בנוגע להתנהלות הרצויה.

רותם ואבני (2010) מתארים במאמרם שלוש גישות הקשורות להסדרת נושא חופש ההבעה והביטוי בעולם של אינטרנט פתוח וחסר גבולות, והשאלה בבסיס ויכוח זה היא אם הסדרת נושא חופש הביטוי אינה פוגעת בזכות בסיסית זו. אבני ורותם (2011) טוענים כי תפיסת הפרטיות נמצאת בעיצומו של שינוי. הם מצטטים את גוויסון (Gavison, 1980, 421) אשר מגדירה פרטיות לפי הגישה המסורתית כמניעת הנגישות של אחרים אל מידע אישי שפוגם ב"שלושה אלמנטים של סודיות, אלמוניות ולהיות לבד": "סודיות" היא זכות האדם שמידע על אודותיו לא יתפרסם ברבים; "אלמוניות" היא זכות האדם להגנה מתשומת לב שאינה רצויה לו; "להיות לבד" היא זכות האדם להימנע מקרבה פיזית. בגישה עדכנית יותר מגדיר בירנהק (2010) את הזכות לפרטיות כזכות הבלעדית של כל אדם לפרסם מה שמתאים לו ולמנוע שימוש במידע שלו על ידי אחר. אבני ורותם (2011) מקשרים בין תפיסת הפרטיות לנושא האתיקה הדיגיטלית, ואומרים שיש לכבד את הכללים של שימוש במידע אישי על אדם או של אדם ללא הסכמתו.

גורם נוסף במערך היחסים הדיגיטליים הוא פתיחות המורה ומידת נכונותו לשיתוף. מחקרים על פתיחות של מורים הראו שהמדינות המתלווה לפתיחות יוצרת קרבה בין מורים לתלמידים, שכן היא מעלה את הרגשת האמון והאכפתיות (Frymier & Houser, 2000; Mazer et al., 2007). מזר ואחרים (שם) מצאו שרמת פתיחות גבוהה של מורה בפייסבוק השפיעה לחיוב על תפקוד התלמידים בכיתה ועל תפיסתם את אקלים הכיתה כחיובי. עם זאת, פתיחות יתר או חוסר פתיחות של המורה ברשת החברתית נתפסות בעיני התלמיד כשליליות (Cayanus, 2004).

שימוש בטכנולוגיות וברשתות חברתיות בהוראה

למרות החשיבות שמערכת החינוך מייחסת לאוריינות מחשבים, ממחקרים עולה כי שילוב המחשבים בהוראה נשאר מוגבל ושולי (Lim & Khine, 2006). המורים נחשבים מרכיב מפתח בשילוב מחשבים במערכת החינוך (Zhao et al., 2001), ואכן, עמדות המורים נמצאו כמנבא עיקרי לשימוש עתידי במחשבים בכיתה (Myers & Halpin, 2002). תאו (Teo, 2008) מצא במחקרו בקרב 139 פרחי הוראה בסינגפור עמדות חיוביות כלפי שימוש במחשב בהוראה. עוד הוא מצא כי עמדותיהם של פרחי הוראה במסלולים ייעודיים (למשל הוראת שפות, מדעים) חיוביות מעמדותיהם של פרחי הוראה במסלול הוראה כללי לבית ספר יסודי. העמדות, כך נמצא, מושפעות מגורמים שונים, ובעיקר מתפיסתם של פרחי ההוראה את התועלת שבשימוש במחשבים (שם), מחרדת מחשבים או, לחלופין, מנטייה למחשבים (Yildirim, 2000), וכן משימוש תכוף ופעיל במחשבים, שנמצא מחזק את העמדות החיוביות כלפי שילוב מחשבים בהוראה (Liu et al., 2004; Teo et al., 2008). באופן ספציפי יותר, מרנטו וברטון (Maranto & Barton, 2010) מצאו ששימוש ברשתות חברתיות בהוראה מפתח מודעות רטורית ויצירת זהות בקרב התלמידים.

מטרות המחקר

מטרת המחקר הייתה לבחון את עמדתם של פרחי הוראה כלפי חברות בין מורים לתלמידים בפייסבוק, ולחקור את תפיסתם את תפקיד המורה ומהות החינוך במאה ה-21 בהקשר של שימוש בפייסבוק ובטכנולוגיות בהוראה.

שאלות המחקר

1. מהי עמדתם של פרחי ההוראה בנוגע לחברות מורים-תלמידים בפייסבוק, ומהם הטיעונים שהעלו בהקשר זה?
2. מהי תפיסתם את תפקיד המורה ומהות החינוך במאה ה-21 בהקשר של שימוש בפייסבוק ובטכנולוגיות בהוראה?

שיטות המחקר

אוכלוסיית המחקר מנתה 25 פרחי הוראה הלומדים לקראת תואר שני ותעודת הוראה בסמינר הקיבוצים. ארבעה מתוכם גברים והשאר נשים. טווח הגילים נע בין 28 ל-47. כשבעה מהם מלמדים במסגרות החינוך הפורמלי והבלתי פורמלי, אך כולם התנסו בהוראה בכיתות כחלק מתוכנית ההכשרה. כלי המחקר היה ניתוח תוכן של רב-שיח שהתנהל בפורום באתר של קורס אקדמי והיה חלק מתוכני הקורס. כצעד מקדים לקיום הרב-שיח היה על פרחי ההוראה לקרוא

מאמר שכותרתו "לו רק היית קצת פחות המורה שלי" (מגן, 2012), לצפות בסרטון ביוטיוב שכותרתו "I teach, therefore you learn... or do you" והוא מתאר את הצורך בשינויים בחינוך, ולהגיב על פי הבנתם. הניתוח נעשה על פי נושאים שעלו בכתיבה החופשית של המשתתפים. יצוין כי רוב המשתתפים כתבו בפורום פעמיים וחלקם אף יותר. **ניתוח התוכן** נעשה בדרך זו: **שאלת מחקר 1:** א. הבנה מתוך תגובת הסטודנט מהי עמדתו הכוללת, גם אם הביע הסתייגויות או טיעונים נגדיים; ב. חלוקה של כלל ההיגדים שהועלו ברב-שיח לקטגוריות תוכן. **שאלת מחקר 2:** א. הבנת עמדתם של פרחי ההוראה כלפי השימוש בטכנולוגיות ובפייסבוק בהוראה; ב. הבנת תפיסתם את תפקיד המורה ואת מהות החינוך. הבאנו מובאות רבות מדברי פרחי ההוראה כדי ליצור תמונה שלמה וברורה על שאלה מורכבת זו, וכל מובאה מציינת רעיון שונה.

ממצאים

שאלת מחקר 1: מהי עמדתם של פרחי ההוראה בנוגע לחברות מורים-תלמידים בפייסבוק, ומהם הטיעונים שהעלו בהקשר זה?

ממצאי המחקר העלו שכ-50% מפרחי ההוראה הביעו התנגדות לחברות מורים-תלמידים בפייסבוק וכ-50% תמכו בה. עם זאת, חשוב לציין כי התשובות שנתנו היו מורכבות ורב-ממדיות ולעתים היה קשה לקבוע אם התשובה מביעה בוודאות תמיכה או התנגדות. להלן עיקרי הטיעונים שהעלו פרחי ההוראה בתשובותיהם (בעיקר אלה המביעים התנגדות):

סוגיית הפרטיות: הזכות לפרטיות והרתיעה מחשיפה שימשה טיעון עיקרי בדבריהם של פרחי ההוראה שהתנגדו לחברות מורה-תלמיד בפייסבוק. מתשובותיהם עולה כי הם רואים בחברות זו **חריזה לחיים הפרטיים של התלמידים** עד כדי מציצנות: "לדעתי הקרבה הווירטואלית של תלמיד-מורה היא מציצנות ואי שמירה על פרטיות. מורה שרואה בפייסבוק כלי המאפשר לו להיות מעין 'אח גדול' של תלמידיו הוא מורה שלוקח צעד אחד יותר מדי רחוק את האחריות שלו כלפי תלמידיו. גם אם אותו מורה חושב שהוא מסייע לאותו תלמיד, הרי יש כאן משום חדירה לפרטיות והתערבות שאינה הולמת". בד בבד פרחי ההוראה הביעו חשש מחשיפה לא רצויה של **החיים הפרטיים שלהם כמורים**: "מורה הוא כמו איש ציבור, מכירים אותו מאות תלמידים והוריהם. לפיכך, הוא צריך להימנע מחשיפת מידע אישי שלא הולם את תפקידו כמשרת בחינוך וכמושא לעיניהם של תלמידיו". זאת ועוד, היחסים בפייסבוק בין מורה לתלמיד אינם "סימטריים" ומורה אינו יכול להתבטא ככל העולה על רוחו כמו תלמידיו: "ההבדל בין תלמיד למורה הוא שלתלמיד יש 'לכאורה' לגיטימציה להיחשף ולהתבטא כאוות נפשו ברשת, בעוד שלמורה אין את הפריבילגיה הזו, והוא נאלץ לשמור על 'פאסון' מורי בתגובותיו להגיגיהם של תלמידיו".

גבולות ביחסי מורה-תלמיד ברשת: נושא גבולות היחסים עם התלמידים ואחריותם כמורים תופס מקום נרחב במחשבות פרחי ההוראה אף מעבר לדיון בשאלת החברות בין מורה לתלמיד בפייסבוק, ומעסיק אותם בתחילת דרכם בהוראה: "מורה חדש, שעדיין לא 'קורא את המפה' בכל מה שקשור למקצוע ההוראה המורכב כל כך, יעדיף לנהוג בזהירות יתרה בכל הקשור לשבירת דיסטנס עם תלמידיו ולכן לא ימהר לאשר את תלמידיו כחברים בפייסבוק". "צריך לזכור כי למורה יש תפקיד ולתפקיד יש גבולות! פעילות חברית בפייסבוק אינה שונה מהפעילויות שהיינו עושים אנו בילדותנו (הרחוקה) והמורה אינו חבר של התלמידים בפעילותם אחר הצהריים ובכלל". "אני באופן אישי משתדלת להיות בן אדם מאוד פרטי ולהפריד כמה שיותר בין העבודה שלי (במיוחד שאני נוטה להישאב..) לבין החיים האישיים-חברתיים-משפחתיים שלי". פרחי ההוראה תומכים בשימוש באמצעי הגנה כדי לשמר את הגבולות: "כאשר נהייתי מורה חסמתי לחלוטין (כמעט) את האפשרות של תלמידי לחפש את הפרופיל שלי. אני מכיר היטב את הפייסבוק, משתמש בו למטרות שונות, ולא לכולן הייתי רוצה שייחשפו תלמידי. יש לי שם אחר, תמונת פרופיל אחרת. כדי להיות בקשר עם תלמידים פתחתי פרופיל ייעודי לכך, וגם שם אין אני חבר שלהם, אלא חבר אתם בקבוצות למידה ייעודיות". ככלל, פרחי ההוראה מודעים לטשטוש הזהויות ברשת וסוברים שתפקידם אינו לשמש חברים של תלמידיהם, בין ברשת ובין בבית הספר: "אני מאוד מסכימה עם אתי בנימין, יו"ר ועד ההורים הארצי, שאכן הגבולות הולכים ומיטשטשים, והתלמידים של היום מרגישים חופשי לדבר אל מוריהם כאילו היו החברים שלהם, ולכן חשובה כל כך ההפרדה בין עולם בית הספר לעולם הווירטואלי, שבו הגבולות הרבה יותר ניתנים לפריצה. **התלמידים אינם זקוקים למורה כחבר אלא כמבוגר משמעותי בחייהם** (כמו שאינם זקוקים להורה כחבר)".

היתרונות והחסרונות של יחסי מורה-תלמיד בפייסבוק: פרחי ההוראה רואים את הקשר בין יחסי מורה-תלמיד ברשת ומחוצה לה, כמו לדוגמה: "אני חושבת שעניין החברות בין מורים לתלמידים בפייסבוק הוא רק סימפטום למערכת היחסים בין המורים לתלמידים בבית הספר. אם שורש הבעיה היה מטופל, כלומר היחס והגישה היו של כבוד, פתיחות, אהבה וחום כלפי הילדים, אז גם בפייסבוק לא היו מופיעים גינויי אלימות כלפי מורים, כמו גם במציאות". למרות זאת תשובותיהם העלו אך ורק **חסרונות** בסוגיה זו. מתשובות פרחי ההוראה עולה דאגה בנוגע לכרסום הפייסבוק ביכולתו של המורה לשמר את הסמכותיות הנדרשת **בניהול כיתה:** "אינני מאמינה שמורה 'מגניב' הלוקח חלק בתכתובות של תלמידיו כאילו היה חבר שלהם מן המניין יכול לשמור על דמותו הסמכותית כשחוזרים למחרת לכיתה, כי גבולות הדרושי המקובל בין תלמיד למורה כבר נפרצו". מן הצד השני הובע חשש בנוגע ליכולת של המורה ברשת החברתית לספק את **הצרכים הרגשיים של התלמידים:** "התלמידים תופסים את השימוש באינטרנט כחלק בלתי נפרד מחייהם ומיחסים לו חשיבות רגשית וחברתית רבה. המחשב

עונה על צרכים רגשיים נוספים, כגון: תחושת שייכות ומקובלות, תחושת שליטה בחייהם, ותסכול כאשר אין להם גישה למחשב. השאלה היא אם מורה יכול לענות על צרכים אלה באמצעות הפייסבוק?". לעתים יחסים ברשת חברתית אף עשויים ליצור בעיות רגשיות ואי הבנות: "כשנוצרת חברות בין מורה לתלמיד בפייסבוק, תלמיד עלול לטעות ולחשוב שמדובר בחברות 'טהורה', בעוד שלמורה ברור (או ליתר דיוק רצוי שיהיה ברור) שאין זה כך. הדבר יכול גם ליצור תלותיות של התלמיד במורה, שעלולה להוביל לאי נעימות אצל המורה המרגיש אחריות לגבי אותו תלמיד".

חיסרון נוסף שהועלה בהקשר זה הוא **איכות היחסים מורה-תלמיד ברשת**: פרחי ההוראה תופסים את אחריותם בהצמחה של **דיאלוג פורה** עם התלמידים המבוסס על כבוד ופתיחות ואינם בטוחים שאפשר להשיג זאת ברשת: "באמת שאפשר להגיע אל כל ידע רצוי בלחיצת כפתור, אבל אי אפשר לכונן מערכת יחסים מצמיחה עם מחשב. את המשאב הזה, של חינוך, של יצירת דיאלוג חי ונושם, אי אפשר לקחת מבני אדם וגם לא את החשיבות של מבוגר קשוב ואוהב בחייהם של ילדים ומתבגרים". נוסף על כך, הם אינם רואים את היתרון של הרשת בהענקת **הרגשת אכפתיות לתלמידים**: "**אני לא חברה של התלמידים שלי. אני בתפקיד מסוים מולם**, וזה המפתח שממנו נגזרת כל ההתייחסות שלי. הצעירים שאני עובדת מולם בוחנים אותי על בסיס יומיומי מבחינת הגבולות, רמת הזמינות, רמת ההכלה, הסבלנות שלי וכיו"ב, ומבלי להיות חברים שלי בפייסבוק כולם יודעים שאני כאן בשבילם, ולא פחות חשוב, יודעים שאכפת לי גם מבלי שאני חברה שלהם (במציאות האמיתית, לא הווירטואלית) וזה משרת אותם הרבה יותר, לדעתי, משום שהם רוכשים ביטחון ואולי אפילו רוחשים כבוד למישהי שנמצאת בתפקיד מסוים".

גבולות תפקיד המורה ואחריותו: לדעת פרחי ההוראה ה"שיטור" בפייסבוק אינו מתפקידו של המורה ואינו בתחום אחריותו: "זו אחריות שאין להטיל על המורה, בדיוק כמו שאין לשלוח אותו לגינה הציבורית אחרי שעות בית הספר להשגיח על ילדי השכונה מפני אלימות. ברור שאם משהו ייראה לו חריג בפורום, כמו במקרה שיראה ילד רץ לכביש, הוא יפעל לעצור אותו כמבוגר, לא כמורה, מתוך גילוי אחריות אנושית. ובכל מקרה, גם אם לא 'זיהה' מצוקה שהובילה למעשה קשה, אין להאשימו". "**מורים צריכים להיות מורים**. האינטראקציה בין המורה לתלמיד מתרחשת כמעט לחלוטין רק בבית הספר, ולכן למורה אין באמת צורך לפנות לתלמיד בערוץ תקשורת חיצוני... התלמידים צריכים להבין שבית ספר זה לא קייטנה ולכל תלמיד יש חובות ואחריות ללמידה!". אין זה ראוי, לדעת פרחי ההוראה, לדרוש מן המורה את הזמן שתקשורת כזו צורכת, ויש לראות את גבולות תפקידו בין כותלי בית הספר בלבד: "למורים רבים גם יש ילדים, והם עסוקים בחשיבה על הפייסבוק של הילדים שלהם. להוסיף להם אחריות גם כלפי ילדי הכיתה זה 'תיק'. זה אומר להיות זמין בכל שעות היום, להרגיש אשם אם לא השבת בזמן

לתלמיד זה או אחר, וזה כמעט כמו להאשים אותך בכך שאינך אוהב את כל ילדיך באותה מידה". "...מורה לא באמת צריך את הפונקציות שמציע הפייסבוק. לדעתי, הפייסבוק אפילו פוגע בעבודה שלו, ופגיעה נחשבת גם בתוספת שעות העבודה שהמורה נדרש לה עבור הפרנסה הזעומה שהוא מרוויח". בתשובות בלט הדגש על הצורך בשמירה על שלומו של המורה בהקשר של מידת האחריות שעליו לקבל על עצמו ברשת: "**מורה טוב' או 'מורה לחיים' היה לפני המצאת הפייסבוק ויהיה גם אחריו**". ובהמשך לכל מה שנאמר על ביטחונם ושלומם של תלמידינו ברשת... המורים אינם צריכים לקחת את הכול על עצמם, וחשוב שהעיסוק והמודעות לגבולות שבינם לבין תפקידם יהיו בשיח כל הזמן". "האיסור של משרד החינוך נובע מפאניקה, פחד... להיפגש עם תלמידים זו סיטואציה שיכולה לקרות גם ללא הפייסבוק. גבולות האחריות שלנו די ברורים בעיני, לא נראה שיש מי שבאמת חושב שהמורה אחראי/ת למה שמתרחש ברשת".

שאלת מחקר 2: מהי תפיסתם של פרחי ההוראה את תפקיד המורה ומהות החינוך במאה ה-21 בהקשר של שימוש בפייסבוק ובטכנולוגיות בהוראה? כדי להבין את תפיסת מהות החינוך ותפקיד המורה במאה ה-21 היה צורך להבין את עמדת פרחי ההוראה בשלושת הנושאים המפורטים להלן:

שימוש בטכנולוגיות בהוראה: פרחי ההוראה מודעים לצורך של המורים להיות מעודכנים ולרכוש אוריינות דיגיטלית לנוכח המציאות הווירטואלית שהייתה למציאות של רוב התלמידים. חלקם אף רואים בפייסבוק כלי דיגיטלי-פדגוגי: "עבורי הפייסבוק הוא כלי שאפשר להשתמש בו לגיוון דרכי הוראה, כלי שניתן להשתמש בו כיצירת הרחבת גבולות הכיתה ומרחב מוגן ובטוח לתלמידי. אני לא מחויבת להשתמש בו, אך זה כלי נוח ואפשרי". רוב פרחי ההוראה (70%) מודעים לחשיבות השימוש בפייסבוק או בטכנולוגיות ולתרומתם לחשיבה יצירתית, למשל: "אנחנו בטרנד של להכניס את החינוך לטכנולוגיה מתקדמת. לפני עשר שנים החליפו את הגיר בטוש, זו הייתה הפעולה המתקדמת ביותר בחמישים השנים האחרונות במערכת החינוך... עכשיו, הצעד הבא הוא להשתמש באמצעים טכנולוגיים ככלים ללימוד". "לפני כשבועיים השתתפתי באקדמיה למורים של גוגל, שמטרתה לקדם את החינוך בישראל, בין היתר בעזרת שימוש מושכל בטכנולוגיה בכיתה. נחשפתי לפרויקטים מדהימים שנעשו מסביב לעולם בעזרת הטכנולוגיה (כלי גוגל במקרה הזה). העיקר ככולם הוא הרעיון המוצלח והחשיבה מחוץ לקופסה, והכלים השונים עוזרים להוציא אותם לפועל באופן יצירתי".

הצורך בקבלת שינויים: מחלק גדול של התשובות עלה כי שינוי תפיסתי של המורים הוא מחויב המציאות, למשל: "הטכנולוגיה היא אכן כלי, ולא המהות, ואין טעם להכניס אותה לכיתה בלי שינוי תפיסתי, אבל גם אי אפשר להתעלם מהכלים החדשים שעומדים בפנינו ולא לנצל אותם. זה פשוט בזבוז". "זה נשמע כמו שיחה של מורים בזמן המצאת המכוננית, האם

לאפשר לילדים לנסוע במכונית או לא. לטעמי צריך להתקדם כל הזמן עם המציאות, ואם היום המציאות של הילדים היא פייסבוק, אז צריך לנסות ולהיכנס לראש שלהם ולתרבות שלהם בשביל להבין את העולם שלהם, וככה נוכל לדעת איך לגשת אליהם. המציאות משתנה כיום במהירות ולנו יש את החובה להשתנות מהר יותר". "כפי שנאמר בסרטון, **התלמידים של היום הם לא 'יצורים' מעולם אחר, אבל הם חווים את העולם באופן שונה** – עולם של ידע בלתי מוגבל 24 שעות ביממה. ללא ספק החיבור לתלמידים בעזרת הסביבה האינטרנטית האהובה עליהם הוא מפתח משמעותי ונכבד, שכן **הגיע הזמן שנפסיק להתנגד לשינויים** (הצצים חדשות לבקרים...) ושנתחיל להקשיב לתלמידים שלנו, לצרכים שלהם ולציפיותיהם".

נכונותם של המורים לשנות את דרכי ההוראה המסורתיות שלהם: רובם הגדול של פרחי ההוראה (97%) חיוו דעה חיובית כלפי אוריינות מחשבים ככלי עזר ללמידה/הוראה, והסכימו שעל המורים להיות מעורים בתרבות הווירטואלית ככל האפשר כדי להכיר את העולם התרבותי העכשווי של תלמידיהם. לשם כך על המורים **לצאת מ"אזור הנוחות"** של ההוראה המסורתית ולהשתמש בשיטות הוראה חדשניות הכוללות גם טכנולוגיות מתקדמות: "הסרטון שצפינו בו הוא כמו מכת שוט קטנה **לניעור הקיבעון של אותם מורים המהססים ללכת עם הקידמה הטכנולוגית**, ממשיכים להישאר תקועים באותו סגנון הוראה, כבעבר, בשעה שהכול משתנה מסביב. כדי להישאר רלוונטיים, על המורים להעניק כלים ומיומנויות עכשוויים לתלמידיהם ולהפסיק לדחות את השינוי. השיטה הישנה, יש בה אמנם מן הרומנטיות, אך היא מותירה את ההוראה מאחור". "...צריך אלטרנטיבות חדשות, צריך להעז ולצאת מהמקום ה'בטוח' הזה, ולהתחבר למה שרלוונטי היום, לתלמידים של היום, שברגע שהם עוזבים את מבני בתי הספר על כתליהם המיושנים, הם חוזרים להיות מחוברים למציאות הווירטואלית 'האמיתית'". "תוכניות הלימודים עדיין בנויות להוראה פרונטלית, ובכלל **כל מושג בית הספר מתקשר למשהו עתיק, משעמם ומעיק בעיני התלמידים**. גם אני חושבת שלא כל דבר יש ללמד בצורה דיגיטלית ויש עניין בלראות ולחוש את הדברים באמת, אך יש דרכים שונות ויפות להשתמש בטכנולוגיה ולא תמיד הן חייבות להיות מנוכרות".

תפקיד המורה בעידן הפייסבוק והטכנולוגיה: מבחינת הוראה עלה מהתשובות הצורך בשינוי התפיסה של מהות תפקיד המורה מ"יודע כול" ו"אוצר ידע" למלווה תהליכים, מדריך ומנחה. למשל: "מאחר שהחומרים זמינים ונגישים ללומדים בעיקר באינטרנט, שוב לא יכול המורה להיות כלי להעברת מידע, כפי שהיה עד כה, כיוון שאת המידע מקבלים התלמידים גם בלעדיו... המורה יכול להצטרף למהפכת הידע הזו תוך שינוי התפקיד המסורתי שלו לכדי **היותו מדריך/תומך** שיעזור לתלמידים להתמצא בסבך האינפורמציה המציפה אותם, על מנת שיעשו בה שימוש באופן יעיל יותר". חלק קטן מהמשיבים (30%) סבורים שמוטב שהמורה ישים דגשים אחרים בהוראה ו**יתרחק מהסביבה הדיגיטלית המוכרת לתלמידים היטב**. למשל: "...אולי מקום

המורה הוא דווקא לפתח את **מיומנויות התקשורת הבין-אישית** של התלמיד, לפתח **סביבות פיזיות אמיתיות** ולא קבוצות וירטואליות נוספות שאליהן גם ככה הוא נחשף בשעותיו הפרטיות? אולי הגיע הזמן שמורה ילמד את **המקצוע** שאליה הוכשר ופחות יתעסק בהדבקות הקצב המודרני-טכנולוגי? קבוצה זו העלתה התנגדויות לדבקות מוחלטת בכלים הדיגיטליים והשיגה על הגדרת תפקידו העיקרי של המורה כאוריין דיגיטלי: "איני זוכרת שכמורים הוגדרנו כאוריין מדיה שכל תקשורתם מתבססת על התקדמות הטכנולוגיה, אלא להפך, עלינו להראות תמיד איך הדברים היו יכולים להיראות אחרת, **ולדבר פנים מול פנים נחשב 'אחרת' היום...**". "אני מרגישה שהאובססיה הטכנולוגית (שזה הצד השני של מטבע החרדה מהטכנולוגיה) קשורה יותר בשאלת הרלוונטיות שלנו לעולם צעיר מאשר בשאלות אמיתיות של חינוך ולמידה. **ממתי אני צריכה 'לדבר בשפה שלהם' בשביל לעורר השראה או לעורר סקרנות?** האם באמת אני חייבת 'לתקשר' באמצעים שהעולם הנגיש מזמן לתלמידים העתידיים שלי בכל דקה משעות היום? האם אני אמורה להכשיר אותם לעולם מצפצף ומהבהב או שדווקא את זה הם יודעים לעשות בעצמם? אולי אותי הם צריכים בשביל משהו אחר...?"

מהות החינוך בעידן הטכנולוגי: למרות האמור בכל תת-הפרקים הקודמים, איש מפרחי ההוראה לא ראה בטכנולוגיות מתקדמות את המהות, ובשום אופן לא ראה בהן תחליף למורה: "כשיכבו את החשמל, לא רק שהמכשירים הטכנולוגיים יכבו ולא יעבדו אלא שאז גם יתגלה האדם במערומיו ההגותיים. עדיין אין תחליף למורה אנושי, העומד פנים אל פנים, יוצר קשר עין וקשר חשיבה עם התלמיד ומזכיר לו **שלפני הטכנולוגיה, שהיא רק כלי עזר מצוין, יש קודם כול אדם ומהות**". הטכנולוגיות נתפסות ככלי משני, ככלי עזר בעל ערך מוסף, שתפקידו לשרת את הלמידה המשמעותית: "החיים בסביבה מפוצצת תקשורת הם בלתי נסבלים, ואנחנו משלמים עליהם מחיר גבוה מאוד של השחתת כדור הארץ, ויתור על חיבור לרגשות שלנו, ויתור על האינטואיציות שלנו ויתור על שקט. אני יותר ממאמינה שיש לנו אחריות להעביר את המסרים האלה לתלמידים שלנו ולנסות שוב ושוב להיעזר בטכנולוגיה, אבל לדאוג לכך שהיא לא תנהל אותנו, כי לתחושתנו אנחנו חיים בתקופה שבה 'הגולם קם על יוצרו'". התשובות עסקו בצורך בחיפוש מהות ותכנים ולא בחיפוש כלים.

להלן כמה מובאות המעידות על חשיבות נושא **הערכים** בחינוך בעיני פרחי ההוראה: "השימוש בטכנולוגיה כעזרי למידה מבורך, אך ההתמקדות בה הופכת אותנו למערכת חינוך פחות טובה, שכן מטרת המערכת לפתח מודעות וערנות לתמורות ולחידושים ולא להיות במרדף אחרי יישום התמורות והחידושים. מקומנו כמורים הוא לשמור על בית הספר כמוסד חינוכי המשתמש בתמורות הטכנולוגיות כדי להעניק לתלמיד ערך מוסף שאינו יכול לקבל דרך האינטרנט". "**חיזוק מקצועות הרוח, כרוח נגדית**, יכול לעצור את הסחף של הטכנולוגיה לעבר הטכנו-חינוך, טכנו-אנשים, טכנו-חיים. הערך המוסף העצום שניתן להפיק מאמצעי

הלימוד הטכנולוגיים ילך לאיבוד גם הוא ויאבד מערכו אם לא יהיה לו **בסיס ערכי**". "טכנולוגיה היא לא הפתרון. **חסרה לנו מהות**. הילדים של פעם הם די כמו הילדים של היום. המחשוב לא שיפר אותם בצורה משמעותית, הגם שפתח בפניהם דלתות רבות. לדעתי, החיפוש לא צריך להיות אחר הכלי, אלא אחר מהות מוסכמת. אם תמצא כזו, אזי כל אחד ירדוף אחריה בכלים הנוחים לו".

סיכום

מטרת המחקר הייתה לבחון את עמדתם של פרחי הוראה כלפי חברות בין מורים לתלמידים בפייסבוק, ולחקור את תפיסתם בנוגע לתפקיד המורה ומהות החינוך במאה ה-21 בהקשר של שימוש בפייסבוק ובטכנולוגיות בהוראה. דעות פרחי ההוראה בנושא חברות מורים ותלמידים ברשת (שאלת מחקר 1) נמצאו חלוקות (כ-50% בעד וכ-50% נגד). בין הטיעונים הועלה חשש מפגיעה בזכות לפרטיות של מורים וגם של תלמידים, בלט הצורך לשמר גבולות של יחסי מורה-תלמיד בכלל וברשת בפרט, הועלתה התנגדות לאחריות המורה לתלמידיו בנוגע לקורה ברשת, והובעה דעה שרשת חברתית עלולה לפגוע באיכות היחסים מורה-תלמיד ובניהול הכיתה. יש הלימה בין הטיעונים שהועלו במחקר זה בעניין חובת המורה להציב גבולות בהתנהלותו ברשת ולהיות פתוח במידה ובין קוד ההתנהלות האתי שחל על המורה (Bricker, 1993; Campbell, 2003; McBride & Wahl, 2005).

ניתוח שאלת מחקר 2, אשר נעשה בשני רבדים, נדרש לקשר בין עמדות פרחי ההוראה כלפי שימוש בטכנולוגיות ובפייסבוק בהוראה ובין תפיסתם את תפקיד המורה ומהות ההוראה במאה ה-21. ברובד הראשון רוב פרחי ההוראה (70%) סבורים שעל המורים להיות מעודכנים ואורייני טכנולוגיה כדי להיות מעורים בתרבות היומיומית של תלמידיהם וגם בשל השפעת האמצעים הטכנולוגיים על פיתוח חשיבה יצירתית. הם מבינים את הצורך בקבלת שינויים ובהליכה עם רוח הזמן, את הנחיצות בהתאמת ההוראה לעידן הידע הנגיש ברשת הפתוחה, ואת השוני בתפיסת המורה מאוצר ידע למדריך ומנהל תהליכי למידה. ממצא זה תואם מחקרים קודמים המעידים על עמדות חיוביות כלפי שילוב מחשבים בהוראה (למשל Teo et al., 2008) ומלמדים ששימוש ברשתות חברתיות בהוראה מפתח מודעות רטורית ויצירת זהות בקרב התלמידים (Maranto & Barton, 2010). חלק קטן יותר מפרחי ההוראה (30%) סבורים שעל המורה להתרחק מהסביבה הדיגיטלית המוכרת לתלמידים היטב ולשים דגש על תחומים אחרים, כמו פיתוח האינטואיציה והלמידה החושית, מענה על הצרכים ההתפתחותיים של התלמידים, עידוד סקרנות ללמידה, עידוד חוויות חברתיות ובניית ביטחון עצמי לתלמיד.

הבדלים אלו בין שתי הקבוצות הקשו על ניתוח הרובד השני הן בתפיסת תפקיד המורה ותפיסת החינוך במאה ה-21. אפשר לראות כי בשתי העמדות השונות יש חשיבות להיות

המורה **דמות משמעותית** בעיני התלמיד, אבל רוב פרחי ההוראה רואים את התועלת בחיבור המורים לטכנולוגיות כדי להבין את עולמם של התלמידים ולהיטיב את ההוראה, ומיעוטם רואים צורך בהתרחקות מהטכנולוגיות ובשימת דגש על תקשורת מיטבית ועל התפתחות רגשית וחוייתיות בתהליכי הלמידה. גם רותם ואבני (2010) מתארים את תפקידו של המורה בהתפתחותו החברתית והרגשית של התלמיד באמצעות "תאוריית ההתקשרות".

אף שממצאי המחקר הנוכחי מציגים את דמות המורה כמשמעותית בשני אופנים שונים המתוארים לעיל, מתוך התשובות עלתה תמונה אחידה של תפיסת מהות החינוך. **פרחי ההוראה תופסים את רוח החינוך כמהות החינוך**. מבחינתם האדם-המורה קודם לטכנולוגיות, והכוונה לבסיס הערכי, לטיפול יחסי אנוש, לחיבור הלומדים לטבע ולסביבה, לחיפוש מהות וערכים מבלי לראות בהם מילים גסות ומיותרות, לרצון לחנך ולהשפיע. הם אינם רואים במורה מדריך דיגיטלי, אלא אדם האמון על פיתוח יכולות רגשיות וחברתיות בקרב תלמידיו, וגם יצירתיות וסקרנות. **תשובות אלו משותפות לתומכים בשימוש בטכנולוגיות (70%) וגם למתנגדים לו (30%)**. מהות החינוך שעלתה מתשובותיהם של פרחי ההוראה משקפת נטייה להומניזם בחינוך (אלוני, 2004), לאותנטיות, לשילוב בין החדש לישן. תגובות פרחי ההוראה בפורום, שנכתבו באריכות רבה ובפירוט רב, היטיבו לשקף ראייה רב-ממדית של החינוך, אשר התעלתה מעל "חיוב ושלילה ביחסי מורה-תלמיד ברשת החברתית" והעמיקה לדיון בתפיסת תפקיד המורה ותפיסת החינוך בכלל. בנושא זה שררה תמימות דעים בעניין ההתמקדות בערכים אנושיים והומניים בחינוך וגם בתכנים, וכל זאת לפני עיסוק בכלים כמו פייסבוק או טכנולוגיות אחרות. ניתוח הממצאים של שתי השאלות מעלה את התובנות הבאות: ההתנגדות הגדולה ביותר נצפתה בנושא יחסי מורה-תלמיד ברשת (כ-50%), לאחריה התנגדות קטנה יותר בנושא שימוש בטכנולוגיות ופייסבוק בהוראה (30%), ולבסוף הסכמה גורפת (0% התנגדות) בתפיסת רוח החינוך. כלומר פרחי ההוראה מוכנים לעשות שימוש מושכל בטכנולוגיות בהוראה מבלי שהדבר פוגע בתפיסתם את רוח החינוך, אך בה בעת כמחציתם דוחים את ממד היחסים החברתיים מהסיבות שפורטו בפרק הממצאים. **ממצאים אלו מפתיעים, שכן אפשר היה לשער שתקיים הלימה בין המתנגדים לשימוש בטכנולוגיות בהוראה (30% במחקר זה) ובין התומכים ברוח האדם כמהות החינוך (100% במחקר זה)**. ייתכן שאפשר להסביר זאת במאפיינים הייחודיים של אוכלוסיית המחקר: 1. גיל פרחי ההוראה נע בין 28 ל-47, כלומר חלקם הגדול לא "נולדו עם עכבר ביד", אלא גדלו על "ערכים של פעם", ודבריהם אכן הביעו רצון לשיבה למקורות. ייתכן שבשל גילם קל להם יותר לפתח ראייה מאוזנת בנוגע לקבלת הצורך בשינוי אך באופן שלא יפגע במהות; 2. הם נמצאים בשלב מתקדם של ההכשרה וכפסע לפני סיום לימודיהם ומסוגלים כבר לראות את עצמם בסיטואציות אלו בכיתה.

אפשר לקבוע שממצאי המחקר מלמדים שהמורים המתחילים מפעילים שיקול דעת כבר

בשלב זה של תחילת דרכם בנוגע לאג'נדה החינוכית שלהם, ומפתחים ראייה רחבה יותר על מהות החינוך ותפקידם כמורים.

מקורות

אבני, ע' ורותם, א' (2011). אוריינות אתית בעידן הדיגיטלי: ממימוניות לתפיסת עולם, **מתקונים לאתיקה**, נדלה ב-27.12.12, מאתר: <http://ianethics.com/wp-content/uploads/2011/06/Ethical-Literacy-AI.pdf>

אלוני, נ' (2004). מנהיגות חינוכית הומניסטית: מהלכה למעשה, **החינוך וסביבו**, כרך כ"ו, עמ' 41-49.

בירנהק, מ' (2010). **מרחב פרטי: הזכות לפרטיות בין משפט לטכנולוגיה**, שריגים ליאון: נבו.

משרד החינוך (2011). חינוך לערכים: אתיקה ומוגנות ברשת האינטרנט, חוזר מנכ"ל, נדלה ב-27.12.12, מאתר: <http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Applications/Mankal/EtsMedorim/9/9-4/HoraotKeva/K-2012-4-1-9-4-10.htm>

מגן, ה' (2012). לו רק היית קצת פחות המורה שלי, **גלובס**, 22.3.2012, נדלה ב-27.12.12, מאתר: <http://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1000735047>

חדשות ערוץ 2 (2010). תלמידי כיתה ו' בת"א מצאו תמונות עירום של המורה – בפייסבוק, **רשת**, 12.2.2010, נדלה ב-27.12.12, מאתר:

<http://reshet.tv/%D7%97%D7%93%D7%A9%D7%95%D7%AA/News/Domestic/EducationSociety/Article%37661.aspx>

רותם, א' ואבני, ע' (2010). המורה במלכודת הרשת החברתית: מורה או חבר? **מתקונים לאתיקה**, נדלה ב-27.12.12, מאתר: <http://ianethics.com/wp-content/uploads/2010/11/teacher-student-facebook.pdf>

Bricker, D. C. (1993). Character and Moral Reasoning, In K. A. Strike & P. L. Teransky (eds.), *Ethics for Professionals in Education: Perspectives for Preparation and Practice*, New York and London: Teacher College Press, pp. 13-27.

Campbell, E. (2003). *The Ethical Teacher*, Maidenhead Philadelphia: Open University Press.

Cayanus, J. L. (2004). Effective Instructional Practice: Using Teacher Self Disclosure as an Instructional Tool, *Communication Teacher*, 18(1), pp. 6-9.

Estrada, A. W. (2010). Saving Face from Facebook: Arriving at a Compromise between Schools' Concerns with Teacher Social Networking and Teachers' First Amendment Rights, *Thomas Jefferson Law Review*, 32(2), pp. 283-312.

Faller, G. (2011). Retaliation: First Amendment Rights of Public Employees, *Irish Times*, 18 October 2011, pp. 15-21, Retrieved December 27, 2012, from: <http://www.workplacefairness.org/index.php?page=retaliationpublic>.

Frymier, A. B. & Houser, M. L. (2000). The Teacher-student Relationship: An Interpersonal Relationship. *Communication Education*, 49, pp. 207-219.

Gavison, R. (1980). Privacy and the Limits of the Law, *The Yale Law Journal*, 89(3), pp. 421-471.

- "I teach, therefore you learn... or do you?" **Utube movie**, http://www.youtube.com/watch?v=6AWYlit1uNk&feature=player_embedded.
- Lim, C. P. & Khine, M. S. (2006). Managing Teachers' Barriers to ICT Integration in Singapore Schools, *Journal of Technology and Teacher Education*, 14, pp. 97-125.
- Liu, P., Ku, H., Falvo, D., Charsky, D., Cheng, Y., Yeh, H. & Van Buskirk, E. (2004). The Current State of Attitude Toward Computer Use for Pre-Service Teachers. In C. Crawford, D. A. Willis, R. Carlsen, I. Gibson, K. McFerrin, J. Price & R. Weber (eds.), *Proceedings of Society for Information Technology and Teacher Education International Conference*, Chesapeake, VA: AACE, pp. 3469-3471.
- Louisiana Legislative Session (2009). Electronic Communications between Employees and Students Policy. Retrieved December 27 2012, from: <http://www.iberia.k12.la.us/departments/administration/forms/Electronic%20Communication%20Policy.pdf>.
- Maranto G. & Barton M. (2010). Paradox and Promise: MySpace, Facebook, and the Sociopolitics of Social Networking in the Writing Classroom, *Computers and Composition*, 2, pp. 36-47.
- Mazer, J. P., Murphy, R. E. & Simonds, C. J. (2007). "I'll See You On "Facebook": The Effects of Computer-Mediated Teacher Self-Disclosure on Student Motivation, Affective Learning, and Classroom Climate. *Communication Education*, 56, pp. 1-17.
- McBride, M. C. & Wahl, S. T. (2005). "To say or not to say?": Teachers' Management of Privacy Boundaries in the Classroom. *Texas Speech Communication Journal*, 30, pp. 8-22.
- Myers, J. M. & Halpin, R. (2002). Teachers' Attitudes and Use of Multimedia Technology in the Classroom: Constructivist-based Professional Development Training for School Districts. *Journal of Computing in Teacher Education*, 18(4), pp. 133-140.
- Simon, M. (2008). Online Student Teacher Friendship Can Be Tricky, CNN, August 12 2008, retrieved December 27 2012, from: <http://edition.cnn.com/2008/TECH/08/12/studentteachers.online/index.html>.
- Stinson, J. E. & Milter, R. G. (1996). Problem-Based Learning in Business Education: Curriculum Design and Implementation Issues, In LuAnn Wilkerson & Wim H. Gijsselaers, (Eds.), *Bringing Problem-Based Learning to Higher Education: Theory and Practice*, San Francisco: Jossey-Bass, pp. 33-42.
- Teo, T. (2008). Pre-service Teachers' Attitudes towards Computer Use: A Singapore Survey, *Australian Journal of Educational Technology*, 24(4), pp. 413-424.
- Teo, T., Lee, C. B. & Chai, C. S. (2008). Understanding Pre-Service Teachers' Computer Attitudes: Applying and Extending the Technology Acceptance Model, *Journal of Computer Assisted Learning*, 24, pp. 128-143.
- Yildirim, S. (2000). Effects of an Educational Computing Course on Pre-Service and Inservice Teachers: A Discussion and Analysis of Attitudes and Use, *Journal of Research on Computing in Education*, 32, pp. 479-495.
- Zhao, Y., Tan, H. S. & Mishra, P. (2001). Teaching and Learning: Whose Computer is it? *Journal of Adolescent & Adult Literacy*, 44(4), pp. 348-354.

tsafi.timor@gmail.com